

TÄYDENTÄVÄT JA
VAIHTOEHTOISET HOIDOT
SUOMESSA JA
EUROOPASSA LAPSEN
NÄKÖKULMASTA

Pia Vuolanto

*Akatemiatutkija, Tampereen yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta,
pia.vuolanto@tuni.fi*

&

Linda Pitkänen

Tutkija, Tampereen yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

ESITYKSEN RAKENNE

1. CAM-hoidoista yleisesti
2. Lasten oikeudet ja CAM lainsäädännössä ja julkisessa keskustelussa
3. Tutkimus CAM-hoidoista lasten oikeuksien näkökulmasta
4. CAM-hoidot ja lapsi - eettisiä kysymyksiä

CAM-HOIDOT YLEISESTI

Käsitteiden kirjo haasteena: täydentävät ja vaihtoehtoiset hoidot, complementary and alternative medicine (CAM), uskomushoidot jne.

- *Energiahoidot (esim. Reiki), manipulatiiviset hoidot (kiropraktiikka, hierontahoidot), kehomielihoidot (hypnoosi, meditaatio, rentoutus), luontaistuotteet (yrtit, lääkinnälliset valmisteet), kokonaiset hoitojärjestelmät (esim. ayurveda, homeopatia, kiinalainen lääkintä) (ks. Vuolanto ym. 2020)*

CAM-hoidot tyypillisesti tavanomaisen terveydenhuollon ulkopuolella

→ kuitenkin sääntely ja käytännöt vaihtelevat Euroopassa: esim. Sveitsissä osa CAM-hoidoista korvattavia (Kemppainen et al. 2018)

CAM-HOITOJEN KÄYTTÖ

- *Euroopassa: Kemppainen et al. (2018):*
 - ESS: Euroopassa n. 26% oli käyttänyt vähintään yhtä CAM-hoitoa viimeisen 12kk aikana, Suomen luku kyseisessä aineistossa n. 35%. Käyttö enimmäkseen rinnakkaiskäyttöä
- *Suomessa: Vuolanto et al. (2020):*
 - 10 vuoden tarkastelujaksolla (2008 ja 2018) CAM-hoitojen käyttö vähentynyt
 - Käytetyimpiä hoitoja mm. suun kautta otettavat tuotteet (esim. luontaistuotteet, ravintolisät) sekä akupunktio ja kiropraktiikka
 - CAM-hoitojen käytöllä ei havaittu yhteyttä tavanomaisen lääketieteen käytön vähenemiseen
- *Käyttö voi olla myös laajempaa (ks. Pyykkönen et al. 2023)*

LAINSÄÄDÄNTÖ CAM-HOIDOISTA– KESKIÖSSÄ TURVALLISUUS

SUOMI

- Ei erillistä CAM-lainsäädäntöä
- Vuoden 2009 STM-selvitys: "Vaihtoehtohoitojen sääntelyn tarve."
 - *Ehdotus esim.: alaikäisen hoito sallittu muille kuin terveydenhuollon ammattihenkilöille vain alaikäisen huoltajan/laillisen edustajan suostumuksella*
- Voimassaoleva laki potilaan asemasta ja oikeuksista (1992/785): Alaikäisen potilaan asema
- Pääministeri Orpon hallituksen ohjelma 2023:
 - *Selvitys vaihtoehtohoitojen lainsäädäntötarpeesta, potilasturvallisuus*

RUOTSI

- Voimassaoleva potilasturvallisuuslaki (Patientsäkerhetslag 2010:659) :
 - *Muut kuin terveydenhuollon ammattihenkilöt eivät saa tutkia/hoitaa alle 8-vuotiaita lapsia eivätkä raskauden tai synnytyksen yhteydessä olevia sairauksia*
 - Ruotsin hallituksen toimeenpanema CAM-selvitystyö (SOU 2019:28): CAM-hoitoihin liittyviä ehdotuksia:
 - *Ikärajan (edellä) nostaminen 15 ikävuoteen*
 - *Sairauksien hoitaminen raskauden tai synnytyksen yhteydessä kiellettyä muilta kuin th-ammattihenkilöiltä*
- Oireita lieventävä hoito/terapia olisi molemmissa tapauksissa sallittua
- Lakiin ei kuitenkaan ole tullut näitä muutoksia

LASTEN OIKEUDET CAM-HOITOIHIN LIITTYVÄSSÄ KESKUSTELUSSA

- Lääkäriliitto:
 - Suositus lääkäri ja uskomushoidot: *"Lääkärin tulee olla tietoinen siitä, että tietyt potilasryhmät ovat erityisen alttiita uskomushoitoihin liittyville riskeille (esim. syöpäpotilaat, mielenterveyspotilaat, vakavaa kroonista sairautta sairastavat potilaat sekä lapset)." (Lääkäriliitto 2017)*
 - Kysely vaihtoehtohoidoista lääkäreille 2021: *"Lainsäädännöllä tulisi rajoittaa vaihtoehtohoitojen tarjoamista joillekin potilasryhmille." → 54% lääkäreistä oli täysin samaa mieltä, 22% jonkin verran samaa mieltä ja 7% jonkin verran eri mieltä ja 5% täysin eri mieltä. 5% EOS & 7% ei samaa eikä eri mieltä. (Lääkäriliitto 2021)*
- Lakialoitteet (esim. LA 54/2018 ja LA 106/2020) terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain muuttamisesta → tiettyjen ihmisryhmien hoitaminen/tutkiminen sallittua vain th-ammattihenkilöille
- Kansalaisaloitteet:
 - 2020: Puoskarilaki Suomeen: Tarkoituksena mm. *"estää lasten sekä muutoin heikommassa asemassa olevien ihmisten vaarantamisen uskomus- ja vaihtoehtohoitoihin tukeutuessa."*
 - 2019: Täydentävät hoidot kaikille: *"kaikilla on halutessaan vapaus valita ja myös taloudellinen mahdollisuus käyttää turvallisia täydentäviä hoitoja."*

TUTKIMUKSESTA YLEISESTI:

Hakuja tutkimustietokantoihin (esim. Scopus, Web of Science)

Suomalaista tutkimusta vähän. Kuitenkin CAM-hoitojen käyttöä tutkittu myös lapsilla (ks. Vuolanto et al. 2018)

Iso osa angloamerikkalaista, lääketieteellistä tutkimusta ja CAM-hoitojen käyttötutkimusta, jossa tutkittu mm.:

- *Lapsien/lapsipotilaiden CAM-hoitojen käytön yleisyys ja yleisimmin käytetyt CAM-hoidot (esim. Barnes et al. 2008),*
- *Käyttöyhteydet esim. tiettyjen sairauksien kohdalla (mm. syöpä: Martel et al. 2005),*
- *tietyn CAM-hoidon käyttö lapsilla*

Tutkimukseen liittyviä huomioita:

- Määritelmät siitä, mitkä hoidot luokitellaan CAM-hoidoiksi vaihtelevat (esim. fysioterapia, hieronta?)
- Tutkimusasetelmat ja -menetelmät esim. käytön yleisyydestä vaihtelevat (esim. käyttääkö hoitoa vs. onko käyttänyt viimeisen 12kk/6kk/2 päivän aikana)
- Lapset passiivisina toimijoina, survey-tutkimuksissa vastaajina usein lasten vanhemmat

TUTKIMUSESIMERKIT: LAPSET JA CAM

SUOMALAINEN TUTKIMUS:

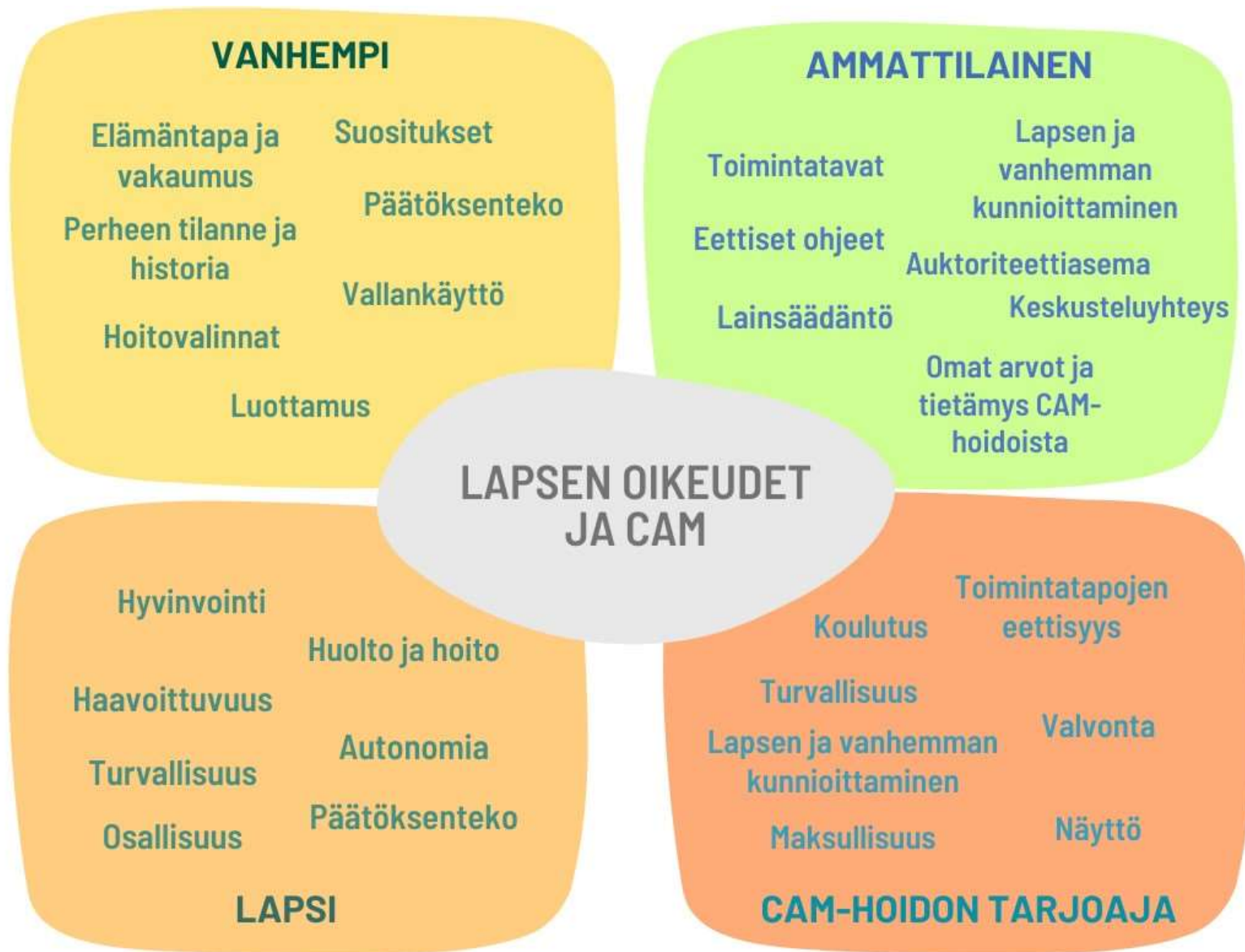
- CAM-tuotteiden käyttö alle 12-vuotiailla suomalaisilla lapsilla: 11%. Tuotteita käytettiin pääasiassa tavanomaista hoitoa täydentävässä tarkoituksessa (Siponen et al. 2012)
- Akuuttia lymfaattista leukemiaa (ALL) sairastavien lasten CAM-käyttö. Keskiössä suun kautta otettavat tuotteet, kuten lisäravinteet) (Möttönen & Uhari 1997): ALL-lapsilla käyttö: 40% (6/15) vs. kontrolliryhmä: 7,7% (2/26)
- Sosiaalipsykologinen vuorovaikutustutkimus, jossa tarkasteltu vastaanottokäyntejä homeopatiassa. Mukana myös lapsipotilaita, mutta lapset eivät varsinaisesti tutkimuksen keskiössä (Lindfors 2005)

KANSAINVÄLINEN TUTKIMUS:

- Yhdysvallat: Barnes et al. (2008): n. 12% lapsista käyttänyt CAM-hoitoa viimeisen 12kk aikana. Lasten todennäköisyys käyttää CAM-hoitoja kasvoi, jos heidän vanhempansa käyttivät CAM-hoitoja
 - *Suosituimpia hoitoja mm. luonnontuotteet, kiropraktiikka ja osteopatia*
- Joissakin tutkimuksissa havaittu CAM-käytön olevan yleisempää kroonista sairautta sairastavilla ja vammaisilla lapsilla vrt. yleinen lapsiväestö (ks. Esim. Prussing et al. 2005)

CAM-HOIDOT JA LAPSI - EETTISIÄ KYSYMYKSIÄ

- Vanhempien vakaumus, turvallisuus, päätöksenteko hoidoista, tavanomaisen hoidon käyttämättä jättäminen (esim. Hickey & Lyckholm 2004; Govindaraju et al. 2023)
- Keskusteluyhteys (ammattilaisten, lasten/vanhempien välillä) (esim. Siponen et al. 2012; Möttönen & Uhari 1997; Govindaraju et al. 2023; Gilmour et al. 2011b)
- Lääkärin tai muun th-ammattilaisen velvollisuudet (esim. Gilmour et al. 2011a, 2011b)
- Tieto CAM-hoidoista
- Kompleksisuus (mm. hoitopäätöksissä (esim. Govindaraju et al. 2023; Gilmour et al. 2011b))
- Roolit (ammattilaiset, vanhemmat, lapsi itse?) (esim. Gilmour et al. 2011b)
- Lapsen hyvinvointi vs. vanhempien autonomia (Hickey & Lyckholm 2004)
- Valinnanvapaus (esim. Kansalaisaloite täydentävät hoidot kaikille, 2019)
- Taloudelliset mahdollisuudet, markkinointi?

LÄHTEET:

- Barnes, Bloom & Nahin (2008) Complementary and alternative medicine use among adults and children, United States, 2007. *Natl health Stat report* 10:12, 1-23.
- Gilmour, J., Harrison, C., Asadi, L., Cohen, M. H., & Vohra, S. (2011a). Childhood immunization: when physicians and parents disagree. *Pediatrics* (Evanston), 128 Suppl 4(Supplement_4), S167-S174. <https://doi.org/10.1542/peds.2010-2720E>.
- Gilmour, J., Harrison, C., Cohen, M. & Vohra, S. (2011b) Pediatric Use of Complementary and Alternative Medicine: Legal, Ethical, and Clinical Issues in Decision-Making. *Pediatrics* November 2011; 128 (Supplement_4): S149-S154. [10.1542/peds.2010-2720B](https://doi.org/10.1542/peds.2010-2720B).
- Govindaraju et al. (2023) "AOR" Discharge in Paediatrics: An Ethical Conundrum. *Education in Medicine Journal* 15:1, 123-129. <https://doi.org/10.21315/eimj2023.15.1.10>Hickey, K. S., & Lyckholm, L. (2004). Child welfare versus parental autonomy: medical ethics, the law, and faith-based healing. *Theoretical Medicine and Bioethics*, 25(4), 265-276. <https://doi.org/10.1007/s11017-004-3137-7>.
- Kansalaisaloite (2019) Täydentävät hoidot kaikille- Kansalaisten yhdenvertainen valinnanvapaus saada täydentäviä hoitoja on turvattava. <https://www.kansalaisaloite.fi/fi/aloite/5011>. Viitattu 4.10.2023.
- Kansalaisaloite (2020) Puoskarilaki Suomeen. <https://www.kansalaisaloite.fi/fi/aloite/6356>. Viitattu 4.10.2023
- Kempainen, L., Kempainen, T., Reippainen, J., Salmenniemi, S. & Vuolanto, P. (2018) Use of complementary and alternative medicine in Europe: Health-related and sociodemographic determinants. *Scandinavian Journal of Public Health*, 46(4), 448-455. <https://doi.org/10.1177/1403494817733869>.
- Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 17.8.1992/785. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920785>. Viitattu 4.10.2023.
- Lakialoite LA 106/2020 vp. Mia Laiho kok ym. "Lakialoite laiksi terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain muuttamisesta."
- Lakialoite LA 54/2018 vp Sari Raassina kok ym. "Lakialoite laiksi terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain muuttamisesta"
- Lindfors, P. (2005) Homeopaatin vastaanotolla. Tutkimus vuorovaikutuksesta ja päätöksenteosta. Tampere University Press.
- Lääkäriliitto (2017) Suositus lääkärin suhtautumisesta uskomushoitoihin. <https://www.laakariliitto.fi/laakaran-tietopankki/kuinka-toimin-laakarina/suositus-laakaran-suhtautumisesta-uskomushoitoihin/>. Viitattu 5.10.2023.
- Lääkäriliitto (2021) Kysely vaihtoehtohoidoista lääkäreille 2021. <https://www.laakariliitto.fi/laakariliitto/tutkimus/palvelujarjestelma-ja-potilas/>. Viitattu 5.10.2023.
- Martel, Dominique et al. "Use of Alternative and Complementary Therapies in Children with Cancer." *Pediatric blood & cancer* 44.7 (2005): 660-668. Web.
- Möttönen, M., & Uhari, M. (1997) Use of micronutrients and alternative drugs by children with acute lymphoblastic leukemia. *Medical and Pediatric Oncology*, 28(3), 205-208.
- Patientsäkerhetslag 2010:659. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/patientsakerhetslag-2010659_sfs-2010-659/. Viitattu 29.9.2023.
- Prussing, E., Sobo, E., Walker, E. & Kurtin, P. (2005) 'Between 'Desperation'and Disability Rights: A Narrative Analysis of Complementary/Alternative Medicine Use by Parents for Children with Down Syndrome.' *Social Science & Medicine* 60(3): 587-598.
- Pyykkönen, M., Aarva, P., Ahola, S., Pasanen, M. & Helin, K. (2023) Use of complementary and integrative health in Finland: a cross-sectional survey. *BMC Complementary Medicine and Therapies* 23:279. <https://doi.org/10.1186/s12906-023-04088-4>.
- Siponen, S., Ahonen, R., Kettis, Å. & Hämeen-Anttila, K. (2012) Complementary or alternative? Patterns of complementary and alternative medicine (CAM) use among Finnish children. *European journal of clinical pharmacology* 68:12, 1639-1645. DOI 10.1007/s00228-012-1294-6.
- Statens offentliga utredningar (2019) Komplementär och alternativ medicin och vård - ny lagstiftning. Slutbetänkande av KAM-utredningen. 2019:28. <https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/statens-offentliga-utredningar/komplementar-och-alternativ-medicin-och-vard-h7b328/html/>. Viitattu 5.10.2023
- Vahva ja välittävä Suomi. Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma 20.6.2023. Valtioneuvosto Helsinki 2023. VNT 1/2023 vp.
- Vaihtoehtohoitojen sääntelyn tarve. Vaihtoehtohoitoja koskevan lainsäädännön tarpeita selvittäneen työryhmän raportti. Sosiaali- ja terveysministeriö. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/72186>. Viitattu 4.10.2023.
- Vuolanto, P., Sorsa, M., Aarva, P. & Helin, K. (2018) Katsaus suomalaiseen CAM-tutkimukseen. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 55:243-259.
- Vuolanto, P., Kempainen, L., Kempainen, T., & Nurmi, J. (2020) Täydentävien ja vaihtoehtoisten (CAM) hoitojen käyttö Suomessa. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti*, 57(1). <https://doi.org/10.23990/sa.80288>.